

Terugblik op de droogte van 2022

29 september 2022 | Natuurmonumenten, LandschappenNL en het Wereld Natuur Fonds

Natuurmonumenten heeft, in samenwerking met LandschappenNL en het Wereld Natuur Fonds, een nieuwe inventarisatie gedaan onder boswachters naar droogteschade in natuurgebieden. Dit doen we op basis van veldwaarnemingen. De waarnemingen zijn gebundeld en waar mogelijk ondersteund met bronvermelding. Dit document heeft als doel de huidige, kritieke situatie in de natuur te beschrijven en is niet bedoeld om volledig te zijn. Daarvoor is er landelijk onderzoek en monitoring nodig.

Beeld: Geurt Besselink

Onze inventarisatie laat wederom zien dat negatieve effecten zich verder opstapelen en complex zijn. Belangrijke schakels in het natuurecosysteem vallen uit. De natuur kampte voor de vierde keer in vijf jaar tijd met extreme droogte. 2022 had een natte start, maar er is teveel ontwaterd in het voorjaar en al snel volgden maanden vol zon en zonder regen, resulterend in historisch lage rivierwaterstanden en ongekend lage grondwaterstanden. Het ongebreidelde gebruik van grondwater nam toe ([Bron: Eenvandaag](#)). Aan het einde van de zomer was er op hoger gelegen delen in de wijde omtrek geen water te vinden in vennen, beken, poelen en sloten. Hierdoor moesten er in uiterste nood vissen weggevangen worden (bron: [Sportvisserij](#)) of grondwater opgepompt worden, in bijvoorbeeld beken, om kwetsbare beschermde soorten als de [beekprik](#) te helpen overleven. Ook de kwaliteit van het water ging achteruit. Er is veel bijzondere natuur verloren gegaan. Op meerdere plekken is er onherstelbare droogteschade, vooral op de hogere zandgronden en in veengebieden. Andere schade is onzichtbaar en sluipend. De situatie voor natuur wordt steeds problematischer – er is vaker en langduriger sprake van droogte en de natuur heeft nog niet overal kunnen herstellen van de drie droge jaren (2018, 2019, 2020). Deze droogteklappen komen bovenop bestaande problemen, zoals stikstof, structurele verdroging en een slechte waterkwaliteit.

Kwetsbare ecosystemen verder in gevarenzone

De waterstanden van rivieren waren dit jaar historisch laag (Rijkswaterstaat, [2022](#)). Door de Rijn en Maas stroomde minder water dan in recordjaren met als resultaat: watertekorten, opwarming en verdere achteruitgang waterkwaliteit.

Dramatische droogte-effecten zijn er op de hoge zandgronden: op grote schaal hebben kwetsbare vennen en beeksystemen droog gestaan. Waar dat kon werden veengebieden in water voorzien, toch kwamen delen droog te staan waardoor er onomkeerbare veenafbraak plaatsvond. In de duinen, hebben unieke duinvalleien voor langere tijd droog gestaan, hier lijken effecten extremer dan andere jaren. Doordat grondwaterstanden voor natuur gevaarlijk laag waren - vooral in het zuiden en oosten - ([Deltares, 2022](#)), is er sprake van het wegvallen van kwel. Hierdoor komen de kwelafhankelijke habitats - habitats die afhankelijk zijn van grondwater dat onder druk naar de oppervlakte komt - in gevaar.

Wederom zet de sterfte in de bossen door en zien we lokale sterfte in heide gebieden.

Beeld: Jesse Schuitemaker

Sleutelsoorten onder druk

Leefgebieden staan onder druk en dat heeft zijn weerslag op de daaraan gebonden (beschermde) soorten. Veel waterafhankelijke, kwetsbare soorten lopen direct gevaar.

Allerlei dieren ondervinden last van de droogte doordat er minder water en voedsel beschikbaar is. Dieren maakten dankbaar gebruik van de laatste 'toevluchtsoorten' waar wel water beschikbaar was, met alle risico's van dien.

Verder hebben vogelsoorten grote verliezen geleden, mede door de vogelgriep. Vogels ervaren extra problemen door droogte doordat hun leefgebied uitdroogt en er minder voedsel beschikbaar is (voor kuikens). Als we kijken naar het broedsucces van weidevogels levert dit een gevarieerd beeld op. Er zijn tegenvallende resultaten in het zuiden van Nederland en er was weinig succes voor weidevogels als de grutto in Drenthe. Voor kustvogels als de stern zijn de tweede broedpogingen mislukt in Zeeland. Ook zijn er aanzienlijk minder watervogels gespot in Twente. Ondanks de droogtezorgen was het een mooi kraanvogelseizoen in o.a. het Fochteloërveen dankzij winterregen (zie ook de [Vogelbescherming](#)).

Beeld: Leen Euser

Op steeds meer plekken zien we bomen verder verzwakken en lijkt de 2022-droogte de laatste 'genadeklap': bomen staan op omvallen en sterven af door droogte in combinatie met andere factoren, zoals boomziektes (o.a. de letterzetter) en stikstof. Dit geldt voor naaldbomen, als de fijnspar, en loofbomen, zoals (oude) eiken en beuken. Ook is er schade aan beukenlanen op de Veluwe (Planken Wambuis). Veel bomen en struiken verdrogen en staan al in de herfststand. Verder kleurt op meerdere plekken de heide gewoon prachtig paars, maar lokaal is er sprake van sterfte (deels veroorzaakt door de plaagsoort heidehaantje). Vooral jonge heideplanten sterven af, waardoor herstel moeilijk wordt ([bron: NOS](#)). Daarentegen doen sommige (kortlevende) kruidensoorten het goed, ten opzichte van (zeldzame) grassen. Er zijn winnaars onder orchideeën als de Bijenorchis maar ook verliezers zoals de zeldzame wolfsklauwen ([bron: Nature Today](#)). Voor bijzondere waterplanten, zoals de beschermde drijvende waterweegbree in Brabant, is er simpelweg te weinig water.

Het wegvallen van water heeft directe effecten op het waterleven. De droogte is funest voor visstanden. Door droogval en lage waterstanden kunnen zeldzame vissen moeilijk migreren of gaan dood, met plaatselijk uitsterven als mogelijk gevolg. Zo komt de beekprik en de aal verder onder druk te staan. In de Roer, een zijrivier van de Maas, zijn minder optrekkende zalmen waargenomen. De stijgende watertemperatuur zorgt voor extra problemen voor vissen, zoals de zalm, wat uiteindelijk een verschuiving in vissoorten kan betekenen ([bron: Sportvisserij](#)). Er zijn diverse reddingsacties opgezet door vrijwilligers om een droogtedood voor vissen te voorkomen ([bron: Sportvisserij, Natuurmonumenten](#)).

Voor amfibieën als de Boomkikker en de beschermde Knoflookpad lijken de effecten zich op te stapelen. Op bepaalde plekken zijn er weinig tot geen voortplantingsmogelijkheden door droogval waardoor populaties kunnen uitsterven – dit speelt bijvoorbeeld bij kwetsbare kamsalamanders in Twente (Salland) en in Brabant (Kleine Meer). Meerdere wateren in Limburg, waar de ernstig bedreigde Geelbuikvuurpad voorkomt, zijn drooggevallen.

Daarnaast is de droogte een klap voor veel vlinders. Eerder bleek al dat de kommavlinder, heivlinder ([bron: Vlinderstichting](#)), het gentiaanblauwtje en het heideblauwtje ([bron: OBN](#)) kwetsbaar zijn voor droogte. Boswachters zien dit jaar lokaal minder zeldzame vlinders. Dit komt waarschijnlijk doordat de dorre bodem impact heeft op planten die minder nectar of bloemen geven waardoor er weer minder insecten zijn. Ook watergebonden insectensoorten komen verder onder druk te staan. Libellen krijgen onvoldoende tijd voor voortplanting. Onze waarnemingen van libellen zijn aanzienlijk minder: we vrezen voor vensoorten als de venwitsnuitlibel (Twente), gevlekte witsnuitlibel (Brabant), noordse glazenmaker (Friesland), maar ook de Hoogveenglanslibel (Twente). Uiteraard heeft de droogte zijn impact op de bodem en het bodemleven (schimmels, bacteriën, wormen etc.).

Beeld: Annemiek Faber

Dit jaar hadden we in hoge mate last van versterkende effecten door droogte. Er was een verhoogd risico op: natuurbranden en een toename in problemen met plaagsoorten, invasieve exoten en boomziektes. Er was sprake van verzilting en verdere achteruitgang van waterkwaliteit – o.a. door de opwarming van water en ‘blauwalgblooms’. Het was voor natuurbeheerders soms kiezen tussen twee kwaden: te vies water inlaten of natuur laten verdrogen? Er lijkt een lichte verschuiving in soorten (successie), naar soorten die droogte beter doorstaan. Verder zijn er signalen van chemische (bodem)processen en meer onomkeerbare processen die in gang worden gezet door droogte.

Al deze droogte-effecten komen bovenop structurele problemen (verdroging, stikstof). Er ontstaat een domino-effect van tegenslagen voor de natuur, deze versterken elkaar en op lange termijn valt dit moeilijk te herstellen. De natuur is veerkrachtig maar op steeds meer plekken zien we (onomkeerbare) schade voor flora en fauna ontstaan. Daarom moet er meer haast gemaakt worden met de watertransitie. Wij roepen Provincies en Waterschappen meer ambitie te tonen op water besparen, vasthouden én tegelijkertijd aan de slag te gaan met de versnelling van structurele maatregelen. Een ruimtelijke verdrogingsaanpak waarbij water meer sturend wordt en kansen mét natuur worden benut!

Beeld: Jacob de Bruin

